

Terrorin talo – näyttelytekniikkaa unkarilaisittain

Maiju Oikarinen

Budapestin kevät – auringossa lähes parikymmentä celsiusta, terasseilla rupattelevia, hyväntuulisia ihmisiä ja puissa vaaleanpunaisia kukkasia. Mikä olisikaan mainiimpi tapa nauttia päivästä kuin mennä synkkään kivitallon, jossa silmien eteen ryöpytetään videomateriaalia natsien ja kommunistien kauheuksista?

Andrassy útca 60

The House of Terror (Terror Háza) sijaitsee Pudan puolella, pari kilometriä pitkän merkkiliik kadun Andrassy útcan varrella. Rakennusta ei voi olla huomaamatta – korkean uusrenessanssitalon räystäään aukot muodostavat talon seinään suurikokoisen kissan kokoisin kirjaimin sanan TERROR. Olin etukäteen lukenut, ettei kyseessä ole kovinkaan perinteinen museo, joten odotin mielenkiinnolla mitä tuleman pitää. Kauhuskenaarioissani museossa pönötti rumia natsinukkeja ja ilmapiiri oli lööppilehtitasoista shokeeraamista (todellista terroria!). Onneksi tämä mielikuva osoittautui vääräksi.

Talossa ehkä kiehtovinta on juuri sen oma historia; siellä ovat pitäneet päämajaansa sekä natsit että kommunistit. Museon esitteen mukaan toisen maailmansodan loppumetreillä talon pohjakerroksessa kidutettiin ja teloitettiin unkarilaisen Arrow Cross -puolueen toimesta satoja uhreja. Vuonna 1945 Unkari joutui neuvostomiehityksen alaisuuteen, mistä seurasi kymmenen vuoden ajanjakso kommunistien hirmuvallan alla; joka kolmas unkarilaisperhe joutui tavalla tai toisella tekemisiin Péter Gáborin alaisuudessa työskentelevien turvallisuusviranomaisten kanssa. Tämän historiakatsauksen valossa tietynlaista autenttisuuden kokemusta saa viimeistään kiertäessään vahvasti homeelta haisevia kellarihuoneita.

Kohti monipuolista näyttelytekniikkaa – ja sen yli!

Museo on rakennettu neljään kerrokseen, jotka tulee kiertää järjestyksessä. Kuvaaminen oli sallittua vain katutasossa, jossa näytillä oli panssarivaunu taustanaan talon uhrien kuvia. Seuraavassa kerroksessa alkoi varsinainen näyttely. Jo ensimmäisessä huoneessa tuli selväksi, että tältä näyttelyltä on turha odottaa hyssyttäviä museotätejä ja samettikangaspohjaisia vitriinejä – taustalla soi raskaahko metallimusiikki ja pimeässä huoneessa näytettiin kuudelta (!) screeniltä elävää arkistokuvaa Stalinista, Hitleristä ja keskitysleireiltä. Seuraavassa huoneessa mustat seinät oli teipattu täyteen tekstiä, mutta valitettavasti pelkästään unkariksi – sisältö jäi hämärän peittoon. Kerroksen mieleenpainuvimmin oli karttahuone, jossa kokolattiamattoon painettu suuri Neuvostoliiton kartta toimitti lattian virkaa. Tiettyjen kaupunkien kohdalta nousi kartion mallisia vitriinejä, joissa oli esineistöä, ilmeisesti peräisin työleirien uhreilta. Mikäli todella oli niin, että esineet olivat peräisin kyseisestä kaupungista, oli ajatus todella vinkeä. Opastus olisi kyllä ollut paikallaan!

Kerroksen lopussa museovahti ohjasi n. 10 henkilön porukan kerrallaan hissiin, jossa ovet suljettiin ja hissini liukuessa hitaasti alakertaan isolle näytölle lävähti entisen teloitusten toimeenpanijan haastattelu (englanniksi tekstitettynä, onneksi). Ottaen huomioon sen, ettei hissistä päässyt mitenkään kesken kaiken pois ja toisilleen vieraat kävijät ähisivät kuumassa ja ahtaassa hissikopissa useamman minuutin sangen ahdistavan videon pyöriessä taustalla, voi ratkaisua hyvällä syyllä sanoa rohkeaksi. Klaustrofobiasta kärsiville tässä siis ennakkovaroitus! Opaskartan mukaan myös portaat olisivat olleet käytettävissä, mutta ehkä harvasanainen museovahti unohti sen meille mainita.

Toisessa kerroksessa nähtiin mm. saippuapaloista tehty labyrintti (palojen merkitys jäi hämäräksi – olivatko ne keskitysleireiltä peräisin?), Péter Gáborin työhuone, sekä arkistohuone, joka mielestäni peittosi näyttelytekniisesti museon aiemmat huoneet. Sivuseinä oli täynnä arkistomappeja, joita kävijä sai räpeltää mielensä mukaan. Sisälle mappeihin oli survottu jäljennöksiä turvallisuuspoliisin selvityksistä koskien rivikansalaisia. Näitä papereita sai asettua lukemaan pulpettimaisten pöytien ääreen samalla kun päätyseinällä näkyi jälleen videokuvaa kuulusteluihin liittyen.

Aula. Kuva: Maiju Oikarinen.

Kellarikerros oli museon ”autenttisinta” ja ahdistavinta antia, jossa mennyt tuntui eniten olevan läsnä. Uudemmat tekniikat oli jätetty ylempiin kerroksiin ja parin perinteisen näyttelyvitriinin (viimeinkin!) lisäksi tiloissa pääsi ihmettelemään yksinkertaista hirsipuuta ja eristysselliä, joka oli juuri niin ahdas, ettei siellä mahtunut istumaan. Kellarin loppuun oli sijoitettu nykyaiteellisempi uhrien muistomerkki. Tämän osion viimeiseksi jättäminen on selvästi tarkoin harkittua ja kävijälle jääkin kierroksen jälkeen viimeisenä myllertämään mieleen sellien ankeus ja tuomioiden raakuus.

Loppumietteitä

Näyttely on rakennettu todella monipuoliseksi, eikä kävijä osaa aavistaa mitä seuraavassa huoneessa tulee olemaan. Videokuvaa oli käytetty todella paljon, mielestäni liikaakin. Elävällä kuvalla saa aikaan tehokasta viestintää – etenkin tällaisen aiheen ollessa kyseessä – mutta tehokkuus kärsii liiasta ryöpytyksestä, eivätkä ainakaan omat aivoni jaksaa keskittyä katsomaan kuvaa täyspitkän elokuvan verran museoympäristössä ja seisaaltaan.

Hauskoja yksityiskohtia olivat useassa huoneessa olevat puhelimet, joista numeroa pyörittämällä sai valita laulun tai puheen, joka sitten luurista kuului. Eerikaa ei kuitenkaan kovin kauaa jaksanut fiilistellä, eikä allekirjoittanut puheista mitään käsittänyt, mutta kieltä hallitseville eittämättä toimiva näyttelykommunikatiivinen keino. Ikäväkseni tosin huomasin, että eri huoneissa sijaitsevissa puhelimissa oli silti samat valikot.

Pukuja oli esillä paljon, mutta nukkeja ei juurikaan. Kokoushuonetta kuvaavassa tilassa pöydän päässä seisoo natsiunivormuun sonnustettu nukke, jolla on puoliabstraktit kasvot. Tällaiseen tarkoitukseen tuollainen nukke on juuri omiaan, etenkin jos tarkoitus on kuvata historiallista henkilöä. Vahamainen naama ei kenties olisi niin vakuuttava tai toisaalta uhkaavankaan oloinen.

Museon perusnäyttelystä tuli ulkomaalaisena vaikutelma, että tarinaa kerrotaan nimenomaan omalle porukalle; osaa teksteistä ei ollut saatavilla englanniksi. Myöhemmin huomasin esitteestä, että maksullisen audio-guiden olisi voinut ostaa, mutta tiskin poika ei sellaista hoksannut tarjota. Lisäksi museokaupan takaa olisi päässyt lisämaksulliseen galleriahuoneeseen, jossa ilmeisesti pidetään vaihtuvia näyttelyjä, mutta jätimme tämän osion seuraavaan kertaan. Museokaupasta oletin löytäväni paljon tuliaistuomisia, mutta pettymys olikin melkoinen, kun kaupan hyllyt notkuivat unkarinkielistä kirjallisuutta aiheesta, eikä turistikrääsää ollut tarjolla kuin Arrow Cross -logolla varustettujen emalimukien muodossa.

Suosittelen kohdetta kuitenkin kaikille Budapestin matkaajille – museo on hyvällä paikalla ja helppojen kulkuyhteyksien päässä. Vaikka sisältöä ei aina tajuaisikaan, ovat pelkästään näyttelytekniset ratkaisut pällistelemisen arvoisia!

Terror Háza

Andrássy út. 60, Budapest. Pääsymaksu 1800HUF (6,8e), 6 – 26 -vuotiaat -50%.

http://www.terrorhaza.hu/en/index_2.html

Kirjoittaja on fil.yo, joka opiskelee Turun yliopistossa mm. folkloristiikkaa ja museologiaa ja pääsee vielä tämän vuoden ajan Budapestin museoihin puoleen hintaan.